

УДК 81-119

Ольга Черемська, Валентина Жовтобрюх
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця, м. Харків

НАУКОВІ ЧИТАННЯ З НАГОДИ 80-РІЧЧЯ ПРОФЕСОРА О.Г. МУРОМЦЕВОЇ

16 лютого на українському мовно-літературному факультеті імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди відбувся Круглий стіл «**Науковий доробок професора Ольги Муромцевої в українському мовознавчому і філософсько-освітньому вимірах**», присвячений 80-річчю від дня народження професора Ольги Георгіївни Муромцевої (1938 — 2008). Організували захід Фондація Стипендії імені професора Муромцевої Ольги Георгіївни та кафедра українознавства і лінгводидактики ХНПУ імені Г.С. Сковороди. У роботі Круглого столу взяли участь викладачі кафедри українознавства і лінгводидактики, кафедри української мови, кафедри німецької філології, кафедри філософії, кафедри вокальної культури і сценічної майстерності ХНПУ імені Г.С. Сковороди, кафедри української мови ХНУ імені В.Н. Каразіна, кафедри українознавства і мовної підготовки іноземних громадян ХНЕУ імені С. Кузнеця, кафедри іноземних мов №2 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кафедри мовної підготовки Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка, кафедри української та іноземних мов Харківської державної академії фізичної культури, аспіранти, учні, колеги професора О.Г. Муромцевої, студенти ХНПУ імені Г.С. Сковороди.

Вступне слово виголосив **К.Ю. Голобородько**, який зазначив, що склалася добра традиція вшановувати пам'ять

© О.С. ЧЕРЕМСЬКА, В.Ф. ЖОВТОБРЮХ, 2018

професора О.Г. Муромцевої науковими читаннями, конференціями, а також відзначенням кращих студентів за досягнення у вивченні української мови. Професор Голобородько зосередив увагу на здобутках достойної зміни, яку підготувала О.Г. Муромцева, — відповідальних, творчих, продуктивних науковців і викладачів.

Один із перших аспірантів Ольги Георгіївни **А.М. Нелоба** на відзначення світлої пам'яті О.Г. Муромцевої зініціював іменну стипендію, яку вже п'ять років поспіль здобувають кращі студенти ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. На сьогодні іменною стипендією нагороджено 15 студентів. Цьогоріч стипендію вручено **Юлії Шевченко** (мовно-літературний факультет) та **Любові Нужненко** (історичний факультет). Зі словом вдячності від стипендіатів виступила Юлія Шевченко, яка висловила пропозицію щодо поширення цієї традиції й на кращих знавців української мови інших університетів Харкова. За звичаєм, премію вручає представник родини Муромцевих. Цього року студентів привітала донька Ольги Муромцевої **Ю.І. Муромцева**, кандидат економічних наук, доцент кафедри географії ХНПУ імені Г.С. Сковороди.

У виступах учасників Круглого столу окреслено актуальні напрями наукової спадщини професора О.Г. Муромцевої та представлено віддзеркалення ідей Ольги Георгіївни в наукових пошуках її учнів та колег.

Науковий доробок Професора та головні віхи її громадської діяльності ґрунтовно висвітлила у своїй презентації **О.О. Маленко**, зосередивши увагу слухачів на науково-навчальній концепції кафедри та перспективах її розвитку. Наслідування традицій, закладених Ольгою Георгіївною, спадкоємність у поєднанні з сучасними викликами визначають основні напрями роботи кафедри з формування національних та загальноєвропейських цінностей в освітньому середовищі.

О.С. Черемська в доповіді «До історії української лексикографії Харківської філологічної школи (20 рр. XIX — 20 рр. XX ст.)» наголосила, що питання ролі відомих представників Слобожанщини в процесі національного відродження XIX ст. та значення української лексикографії в історії нормування й кодифікації української літературної мови були засадничими в лінгвістичній концепції професора О. Г. Муромцевої, яка в монографії «Розвиток лексики української літературної мови у другій половині XIX — на початку XX ст. (1985) на основі аналізу лексикографічного матеріалу блискавично продемонструвала потужні зрушення у збагаченні лексичного складу української літературної мови. У доповіді схарактеризовано перші лексикографічні праці (**І. Кулжинського, А. Метлинського, П. Білецького-Носенка, П. Морачевського, О. Афанасьєва-Чужбинського, М. Закревського**), що стали поштовхом до внормування й кодифікації української мови у другій половині XIX ст., а також представлено подальші етапи кодифікації в перші десятиліття XX ст. (праці **М. Вікула, К. Дубняка, Б. Грінченка, Д. Яворницького, О. Курило, М. Йогансена, М. Наконечно, К. Німчинова, Б. Ткаченка**).

Наукові здобутки О.Г. Муромцевої в галузі дериватології відзначила **О.А. Олексенко**, доповідь якої була присвячена розглядові тенденцій сучасного дієслівного словотворення. Дослідниця виокремила дієслівні сло-

вотвірні типи, що останніми роками виявили свою продуктивність переважно в медіапросторі. У доповіді зацентровано увагу на закономірностях взаємодії твірних основ та словотвірних формантів, визначено семантичні зв'язки новотворів та контексти їх побутування, а також висвітлено функціональний аспект цього мовного явища та представлено стилістичні характеристики похідних дієслів. Приклади з творів сучасної публіцистики стали переконливим підтвердженням основних положень дослідження і викликали жваве обговорення аудиторії.

У колі наукових зацікавлень О.Г. Муромцевої, як відомо, одне з чільних місць посідала морфеміка, яку Ольга Георгіївна тривалий час викладала і якій було присвячено значну кількість наукових та науково-методичних праць. Проблематику цього напрямку в сучасному мовознавстві розвиває представник наукової школи професора Муромцевої **А.М. Нелюба**. Автор словників лексико-словотвірних інновацій виклав свої погляди на одне із суперечливих питань морфеміки, а саме — кваліфікацію статусу дієслівної морфемі -ти/-ть. Міркування науковця викликали дискусію аудиторії, яка дійшла висновку про необхідність подальшого вивчення функцій цієї морфемі.

У доповіді **В.Ф. Жовтобрюх**, яка працювала поряд з Ольгою Георгіївною з початку заснування кафедри, відзначено важливу роль лексико-семантичних досліджень О.Г. Муромцевої для розроблення окремих тем семантичного ситаксису, зокрема питань, пов'язаних із закономірностями лексичного наповнення компонентів, що формують семантичну організацію речення. Варіативність лексичного вираження предикативного відношення уможливорює появу семантичних модифікацій у сфері екзистенційного речення, яке набуває стилістичної довершеності у відтворенні мовної картини світу. Актуальними для вивчення ідіостилу письменника є думки О.Г. Муромцевої про синтаксис мови досліджуваних нею авторів. Наукові припущення професора та її знахідки у сфері синтаксису індивідуального стилю потребують сучасного осмислення та можуть бути перспективними для подальшого розроблення.

О.Г. Муромцева мала широкий діапазон талантів, який щедро збагачував інших та розширював межі діяльності ініційованої та очолюваної нею кафедри. Активна громадянська позиція Ольги Георгіївни виявила себе в діяльності голови обласного відділення організації НРУ, співзасновника Харківського відділення Товариства української мови, члена Топонімічної комісії Харківської міської ради. Вона була організатором і справжнім натхненником роботи кафедри та філологічного факультету університету. Цим аспектам присвячено статтю **О.В. Садохи** «Мова розуміння й освітні новації». Життєтворчі стратегії справедливості, принципи, наукові здобутки й настанови О.Г. Муромцевої в сьогоденні й прийдешньому творчо осмислила у своїй доповіді **Н.І. Варич**.

Лексико-семантичну експлікацію емоційного і почуттєвого у науковій спадщині О.Г. Муромцевої простежила **Л.П. Петрова-Озель**. У своєму виступі доповідач зазначила, що предмет її дисертаційного дослідження викристалізувався у спілкуванні з Ольгою Георгіївною, яка й накреслила

план накового пошуку своїй аспірантці. Аркуш із автографом, списаний дрібненькою в'яззю, на щастя, зберігся у відданій учениці, яка продемонструвала його слухачам.

Про особливості адаптації та функціонування німецьких лексичних запозичень у сфері економіки та торгівлі в українській мові доповіла перша аспірантка Ольги Георгіївни **В.В. Скачкова**.

До пошанування пам'яті О.Г. Муромцевої долучилися провідні мовознавці України, відомі своїми напрацюваннями у спектрі наукової діяльності Професора. Значну увагу Ольга Георгіївна надавала історії становлення й формування української літературної мови. Цьому аспекту присвячено матеріали **С.Я. Єрмоленко** «Дискусії про українську літературну мову в історії національної культури». Професор Муромцева брала безпосередню участь в укладанні Словника мови творів Г. Квітки-Основ'яненка у 3-х томах (1979). На ролі побутовизмів у цьому словнику та їх функціонуванні як лінгвокульту-рем, історизмів, стилем наголосила **С.П. Бибик**. Питання професійної освіти вчителя перебували в полі постійної уваги Ольги Георгіївни, з цієї проблеми написано низку статей, вона ж — автор першого в Україні навчального посібника «Культура мови вчителя» (1997). Цей аспект зазначила **Л.В. Струганець**.

Світлими спогадами й ширими словами згадували свого Вчителя й Науковця аспіранти й колеги Ольги Георгіївни: **Л.В. Чурсіна, В.В. Мерінов, О.С. Слепцова, О.С. Дьолог, І.М. Ходарева**.

Питання культури мови, функціонування мови в інформаційному суспільстві, синтаксичні особливості наукового мовлення у викладанні української мови як іноземної, погляди на мовні інновації в працях О.Г. Муромцевої, засоби вербальної репрезентації індивідуально-авторських лінгвальних картин світу представили у своїх матеріалах **Л.А. Карпець, Н.М. Петрусенко, Н.М. Карікова, В.Г. Сухенко, О.О. Литвин, І.І. Сметана**.

Круглий стіл, що відбувся в ХНПУ імені Г.С. Сковороди, а також традиційні **Муромцевські читання** з активною участю професора І.В. Муромцевої, які організує кафедра українознавства і лінгводидактики, засвідчують глибоку пошану учнів і колег до непересічної особистості Професора, усвідомлення таланту, величч, шляхетності її душі, багатогранності наукової та громадської діяльності.

Статтю отримано 26.02.2018

Olga Cheremskaya, Valentina Zhovtobryukh

Semen Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv

SCIENTIFIC READING DEVOTED TO THE 80TH ANNIVERSARY OF PROFESSOR OLGA MUROMTSEVA'S BIRTHDAY

The article covers the work of the Round Table “Professor Olga Muromtseva’s scientific achievements in the Ukrainian linguistic, philosophical and educational dimensions”, which took place on February 16, 2018 at the Ukrainian Language and Literature Department of KNPU named after H.S. Skovoroda; the names of the scholars who participated in commemoration of Olga Muromtseva have been written, attention is focused on actual directions of scientific heritage of the Professor and their development in studies of her students, colleagues and followers.

Keywords: *Prof. O.G. Muromtseva, scientific inheritance, lexicology, morphology, culture of speech, history of the literary Ukrainian language.*